Kelecsényi László

A végzet leányai – kiket elfeledtek

Kicsodák ők? Színésznők, természetesen. Filmszínésznők. Olyanok, akik a fogalom elrettentő, emberpróbáló értelmében soha nem voltak sztárok.

Nézzük a listát, úgy könnyebb lesz róluk beszélni. Nincs időrend, ennyi év után különösen nincs. Marad az egyetlen lehetséges sorrend, az alfabetikus.

Claudine Auger
Lucia Bosè
Corny Collins
Angelica Domröse
Françoise Dorléac
Milena Dravič
Daliah Lavi
Antonella Lualdi
Juliette Mayniel
Macha Méril
Anna Prucnal
Joanna Shimkus
Szilvássy Annamária

Ők azok. Remélem, nem hiányzik közülük senki. Most látom, hogy éppen tizenhárman vannak. Ne legyünk babonásak.

Így végigfutva az osztálynévsoron, néhány jellemzőjük azonnal feltűnik. Mind európaiak – köztük egy magyar is. S többségében a hatvanas évek leányai, azaz filmszínésznői. Legalábbis akkor mutatkoztak be, akkortájt voltak a csúcson, csak éppen nem ragadtak ott, s meglehet, hogy így jártak jobban. Egyikük-másikuk még él jelen sorok írásakor az IMDb szerint. De máshol is élnek. Bennem biztosan, de talán néhány olvasó emlékeiben is.

Máris pontosítanom kell magamat. Van köztük olyan, aki az ötvenes években kezdte filmszínészi pályafutását. **Lucia Bosè** 16 évesen, 1947-ben lett Olaszország Szépe – nem érdemtelenül. Aztán a negyvenes/ötvenes évek fordulóján végigszerepelte az olasz neorealizmus filmjeit (*Nincs béke az olajfák alatt, Róma 11 óra*). Antonioni is felfigyelt rá,

és kiválasztotta *A kaméliátlan hölgy* címszerepére 1953-ban, aztán még az *Egy szerelem krónikája* női főszerepét is rábízta. Ki tudja, talán Monica Vittit megelőzően stabil Antonioni-színész válik belőle, ha egy remek spanyol film, az *Egy kerékpáros halála* jelentős feladata után, vagy már a forgatás közben – lényegtelen ez most – férjhez nem egy híres torreádorhoz. Nőrablás ez, hasonló a Grace Kelly-esethez, míg azonban a Hitchcock-színésznőt egy valóságos herceg tünteti el a filmvásznakról, Bosènak csak egy bizonyos Luis Miguel Dominguin jutott, kiért akár Hemingway is rajonghatott, ha éppen látta a bikaölő nem látszatokra épülő sporttevékenységét – bocsánat az állatvédőktől.

Luciát tízévesen láttam először a Puskin moziban, a fellazult hazai moziműsor jóvoltából. Kérem, ne billentyűzzék be a nevét a gugli keresőjébe. Fontosak az illúziók, őrizzük meg őket, már akinek van ilyen élménye, emléke a múltjából. Egyszóval Bosè kisasszony, azaz bocsánat, asszony egy bő évtizedre eltűnt a mozikból, hogy válása után visszatérjen, mint Alexandra del Lago, Tennessee Williams hősnője, sztársága maradványain kísértve meg az új karriert, a folytatást.

A Puskinban azonban 1957-ben, huszonhat évesen egy remek drámai szerepben javában hódított. Egy diktátor szelídült rémuralma alatt sincsen válás, a rossz házasságot nem lehet felbontani, lehet titkos szeretőt tartani, bujkálni, hazudozni. Melodráma kerekedik a történetből, méghozzá elég súlyos. Azt a nőt látjuk, aki nem tud szeretni, a férjét sem, a szeretőjét sem. Ezt az arcélt, a számító, rideg, önző, ám titokzatosan szép nősténytet formázta meg Bardem filmjében, Antonioni remeklésekkel a háta mögött.

Kérdezem én, mit lehetett ezen a nő szeretni? Nem válasz az, hogy mások is belezuhantak ebbe a csapdába. A hűvösség – úgy látszik – nagyon vonzza a férfitársadalmat. Garbo és Dietrich jeges szőkesége nem ad kizárólagos jogosultságot a szívek megtiprására. Nem igaz a suta filmcím, hogy az „urak a szőkéket kedvelik”. Egy barna nő is lehet végzetes, és Lucia Bosè az volt. Nem kell a torreádort kérdezni, elég Antonioni és Bardem mozgóképeit látni. Ez a nő, ez az asszony a szerelem démoni arca: pusztító, néha ad, de inkább elvesz, olykor az életed is.

Antonella Lualdi következik a felejtettek sorában; ugyanazon évben született, mint spanyol kolléganője. Neki is volt viszonya a neorealizmussal (*Szegény szerelmesek krónikája*), de igazából a

Vörös és fekete nagyon hamar klasszicizálódó filmváltozata tette őt híressé, abban is a Stendhal által megálmodott főnemesi szerető, Mathilde de la Molle szerepe. A majdnem kétszáz éves történetben egy ízig-vérig modern lányalakot formál, aki randevúra hívja a nála alacsonyabb származású főhőst, aki létrát támasztat a palotája ablaka alá, magyarán felkínálkozik reménybeli szeretőjének, aki nem szégyelli kimutatni az érzéseit, aki nemcsak a szívét, mindenét odaadja a férfiúnak, akit választott. A sztori tragikus végű, remélhetem csak, hogy ismerik a regényt, de nemcsak ez, hanem egy férfisztár, Gérard Philipe partnersége tette feledhetetlenné, még ha csupán egy korrekt irodalmi adaptáció volt is ez a francia alkotás. Stendhalt nem lehet elrontani, nem lehet meghamisítani. A szerelem ontológusa és episztemológusa nagyjából két évszázada mondja a magáét. Ne szégyelljük az érzéseinket – ennyi csak az egyszerű üzenet, de milyen nehéz manapaság ehhez tartanunk magunkat. Aki belenéz Antonella Lualdi szemébe, vaknak kell lennie, ha nem veszik le a lábáról.

A végzetes leányok közt, akárhogy is számolom, a franciák vannak többségben. Nem mind frank földön születtek, de a gall filmgyártás dobta be a nevüket az európai film áramába. Lavi, Mayniel, Méril, Dorléac, Auger, Shimkus – kinek mit mondanak mainapság ezek a nevek. Talán **Françoise Dorléac**é cseng még ismerősen, de az övé is csak édesestvére jogán merthogy Catherine Deneuve húgaként jött a világra, ahol olyan rövid ideig, mindössze huszonhat évig tartózkodott. Azt a szörnyű balesetet nem lehet feledni. Nemcsak ő égett benne a karambolozó kocsijában, sokak tudatába, emlékeibe égette bele magát a vészes pillantású stewardess szerepében. Truffaut *Bársonyos bőr*éről még bőven lesz szó ezeken az oldalakon. A színésznő itt lehetett a csúcson – egyedül. Merthogy szerepelt ő együtt a nővérével, ők voltak *A rochefort-i kisasszonyok.* Tűz és jég ez a két lány. Dorléac és Deneuve. Kell-e magyarázni melyik, melyik. Ki lobbant lángra a gyöngyvászon előtt a

sötétben, s melyikük az, akit csodálunk, ám nem szeretünk. Franciska, ha lehet így becézni, nem engedi, hogy leszállj az egekből. Ott maradunk vele, mert ha van filmes mennyország – miért ne lenne? – akkor neki ott a helye. Csak figyeli a többieket, akik a hatvanas években mellette tűntek föl, aztán így vagy úgy el, a filmipar süllyesztőjében. Ugyan ki jegyezte meg például Juliette Mayniel nevét? Pedig az adattárak szerint a maga korában, mondjuk inkább úgy, hogy a maga fénykorában a legfoglalkoztatottabb francia színésznő volt. Egy új hullámos filmben, az *Unokafivérek*ben tűnt fel és ki, de emlékezetes szerepe lett egy nyugat-német antimilitarista háborús drámában (*A búcsú*).

Lassan talán unalmassá kezd válni ez a felsorolás. Inkább filmcímeket mondok, nem neveket. Hátha kitalálja a nyájas és kedves – mármint az Olvasó, akinek másik és harmadik és sokadik listája van. A sajátja. Ez viszont a szerző listája. Mondom a filmcímeket.

Candide, avagy a huszadik század optimizmusa
Egy férjes asszony
Játék a gyilkossággal
Kalandorok

A Voltaire-adaptáció a nouvelle vague farvizén evezett be az európai film kikötőjébe. A humorban pezsgő, voltaire-i szellemben modernizált átdolgozás női főszereplőjét annyira elfeledték, hogy a legutolsó nyomtatott magyar *Filmlexikon* szerzői meg is feledkeztek címszót írni **Daliah Lavi**ról. „Feltűnő szépségű drámai tehetség", írja róla egy korábbi kiadású magyar lexikon. Kunigunda kisasszony szerepében egyelőre csak 'feltűnő szépségét' csillogtatta. Filmes karrierjét ez a szerep indította be, hogy aztán egy bő évtizedes tündöklés után elfogyjon a pálya, hogy tényleg csak felejthető, kihagyható adat legyen az a húszegynéhány film, amihez talán a 'drámai tehetségét' is hozzáadta. Kunigunda azonban örök-életűnek bizonyult; néha még újra elcsavarta a férfiak fejét a körúti Örökmozgó filmszínház nyugdíjas műsorsávjában.

Macha Méril könyvborítón is tündökölt. A német szerzőpáros, Ulrich Gregor és Enno Patalas film világtörténetének már nem magyarított pótkötete (*Geschichte*

des modernen Film) címlapján az ő bájos arcéle hirdette egy Godard-opusz jelentőségét. Az *Egy férjes asszony* szabályos szerelmi háromszög. Az asszonykának szeretője van. Mi sem természetesebb ennél az 1963-as Párizsban. JLG a férfi-nő kapcsolatok leegyszerűsített verzióját mutatta fel a szexepiles prosti (*Éli az életét*) históriája után. Nem tud, s tán nem is akar olyan magaslatokban szárnyalni, mint volt barátja, a *Jules és Jim* alkotója. Méril azonban nem egyszer használatos színésznő, a francia filmgyártás üdvösségévé válik, a szerepek nem kerülik el, hosszú pályafutása lesz, és fittyet hány orosz hercegi származására, elég neki a filmvásznon uralkodni méla férfiszíveken, vagy inkább agyakon. Pedig, hogy mondjak valami meglepőt, a Gagarin-családdal nemcsak névrokonságban állt.

Lehetne tűnődni azon a dramaturgiai szabályszerűségen, hogy mennél bolondosabb egy-egy film, annál inkább felhívja a figyelmet a benne játszókra. Van ebben valami igazság, nem is kevés. Eldöntendő, hogy mi esik nagyobb súllyal latba. A sztori bohósága vagy a színésznő mélytüzű szeme. Merthogy **Claudine Auger** – hogy egy újabb alig ismert nevet halásszak elő a filmbűvészeti kalapból – a *Játék a gyilkossággal* főszereplője nagy-nagy kísértés a szemnek, s ezáltal a léleknek is. Itt a nő teremti a szerepet. Adottságai teljes súlyát veti be a hódításba. Fordított esetben a szerep, a karakter teremti a nőt, a sztárt, az egyéniséget. Ez történt **Joanna Shimkus** esetében. Ki tudná megmondani, még a szorgos filmbubusok se nagyon, honnét ismerős az ifjú színésznő neve? Robert Enrico, a filmköltő felfedezettje volt, ő szerepeltette több filmjében, mígnem egy házasság révébe nem sodródott. A *Kalandorok* bűvöletes romantikája neki is köszönhető, nemcsak a két barát – Delon és Ventura – megbonthatatlan kettősének.

Jöjjenek a névtelenebbek! Ugyan ki emlékszik ilyen színésznőkre, mint **Corny Collins** vagy Angelica Domröse? Felejtősek, ugye? Csak nekem vésődtek be, nem is akárhogy, s nem is akármennyire az emlékeimbe. Collins kisasszony az egykori Vörös Csillag vásznán tündökölt – egy nyáron át. Aztán az utánjátszó kispiszkosokban, Budapest külső körén. Lehet, hogy a hazájában, a szövetségi Németországban sem volt sztár, csak itt nálunk, a Nagykörúton. Az is lehet, hogy csak nekem, eme sorok hatvan évvel későbbi körmölőjének jutott eszébe, hogy emlékezzen, sztárnak tekintse a *Pedró kapitány vidám hadjárata* című meglehetősen csacska operettfilm hősnőjét, egy olyan film főszereplőjét, melynek zanzáját is szégyellnem kellene leírni. Nem teszem. Ám nem szégyellem ma sem, hogy rajongtam a kosztümös sztori üdvösségéért.

Ugyanez a politikai határ innenső oldalán, kelet-német verzióban is megtörtént. **Angelica Domröse** filmjei – más okok miatt – úgyszintén felejtősek. Ám ahogy a suta kosztümös filmecske, úgy a politikával terhelt célzatosság sem gátolta, hogy a filmvászoncselédek ne csak egy ideológiának szolgáljanak, de a szexepiljük is érvényesülhessen.

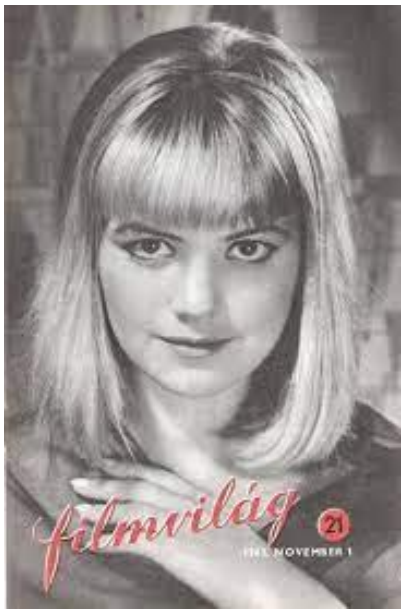
Szerencsére keletebbre haladva talán maradandóbb emlékű ifjú tehetségek bukkannak elő abból a korszakból. Lengyel színészlány egy rövid időre elhíresülő bolgár film főszerepében: **Anna Prucnal** a *Napfény és árnyék* című sajnos ma is kegyetlenül aktuális antimilitarista alkotásban. Ő a lengyel Audrey Hepburn. Merész kijelentés, de még ellenőrizhető. Élete filmje nem tűnt el a süllyesztőben, számontartja az értékekre érzékeny mozgóképi krónika, nemcsak a magamfajta egykori rajongó.

Mindjárt vége a listának, a türelmetlen olvasó már tovább lapozhat a következő fejezetre. De **Milena Dravič** nemcsak egy szép szőke volt a sok közül, hanem tehetséges is. Sokat játszott, háromnégy filmje megvolt évente, s nem akármilyen

rendezők kérték föl a közös munkára. Ha csak egy címet kell mondani, a *Reggel* jut eszembe, Purisa Djordjevic drámája, amely azt sugallja, hogy a háború nem az utolsó napján ér véget.

Csak egy gondolat, egyetlenegy meglehetősen profán gondolat bánt engemet. Csak egy kérdés, amelyre tudom is a választ, nem terhelem vele az olvasók fantáziáját. **Szilvássy Annamária** esete. A lehetett volna – esete. Mi lehetett volna? Természetesen sztár. *A szélhámosnő* volt a filmes belépője 1963-ban. Az évszámmal mindjárt meg is adtam a választ a kérdésemre. Némi történelmi ismerettel, valamennyi szociálpszichológiai tudással megválaszolható, hogy a pályakezdő huszonévesből miért nem lett magyar BB. Igen, ne csodálkozanak: megvolt benne egy Brigitte Bardot sztárlehetősége. De hát a korszak, a politika az egyelősdit tűzte a zászlajára. A szexepil veszített. Nálunk legalábbis.

Részlet a szerző készülő új könyvéből